

ca espanyola i, per tant, insòlita, des de la qual se'n parla.

En un ordre tot diferent de coses, importa de precisar l'afirmació segons la qual «la tardor del 1937 moria la biblioteca del Centre de Lectura de Reus a causa d'una bomba que esclatà prop de l'edifici» (p. 357).

Aquest bombardeig es produí efectivament el 17 de setembre de l'any consagrat, i la bomba –una de les moltes que aquell dia vomità l'aviació franquista sobre la capital del Baix Camp– encertà de ple el casal de l'entitat, que en resultà greument malmesa, fins al punt que, segons detalla Pere Anguera a l'obra *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana* (Barcelona 1977), ps. 183-185, nombrosos intel·lectuals signaren un manifest de rebuig davant aquella renovada mostra de barbàrie, publicat a «La Vanguardia» l'1-x-1937, alhora que s'iniciava una recaptada de fons per a subvenir a la reconstrucció de l'estatge social del Centre (veg. també Josep M. Solé i Sabaté i Joan Villarroya i Font, *Catalunya sota les bombes (1936-1939)*, Montserrat 1986, ps. 40-42).

La noia morta en el transcurs d'aquell bombardeig al Centre de Lectura es deia Regina Figuerola i Rebull, i per bé que era qui tenia cura de la biblioteca en la seva condició d'«auxiliar de servei», no havia

cursat els estudis de bibliotecària (cosa fàcilment corroborable si consultem l'apèndix B de l'obra que ens ocupa, dedicat al llistat de les alumnes ingressades i alumnes graduades de l'Escola, i on enlloc no consta el seu nom). La insuficient preparació tècnica que potser es derivava d'aquest fet, però, no fou tanmateix obstacle perquè complís sempre amb el seu deure fins a l'últim moment, i que la mort l'atrapés mentre encara endreçava els llibres que els lectors havien deixat cuita-corrents damunt les taules així que havia sonat l'alarma, tal i com es desprèn de nombrosos testimonis orals de l'esdeveniment (veg. també les memòries de Xavier Amorós *L'agulla en un paller*, Barcelona 1985, ps. 62-64).

Són aquestes unes matisacions que no minven gens ni mica el més que considerable gruix de l'«estudi comprensiu» (són paraules de l'autora, p. 19) dut a terme per Assumpció Estivill sobre l'Escola de Bibliotecàries; amb ell, diu haver-se proposat mostrar el seu «respecte a les dones i els homes que la feren possible» (p. 26). No cal ni dir com hi ha reeixit amb escreix i com, tot fent-ho, ens ha fet participar també als seus lectors d'aquest més que merescut respecte.

JOSEP MURGADES

Joan Manuel TRESSERRAS, *«D'Ací i d'Allà». Aparador de la modernitat (1918-1936)*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1993. 244 ps.

«D'Ací i d'Allà». *Aparador de la modernitat* –versió remodelada de la tesi doctoral que Joan Manuel Tresserras va presentar a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any '89– és, alhora, producte d'una llarga dedicació personal a l'estudi del *magazine* i exponent d'un vast projecte de recerca, compartit amb altres professors, que planeja escatir les peculiaritats catalanes de la configuració d'allò que ells anomenen la «societat de comunicació de masses».

Deixant de banda l'olor d'encens que desprèn un estudi guardonat per partida doble (Premi Extraordinari de Doctorat de la Facultat de Ciències de la Informació del curs 1988-89 i Premi d'Investigació sobre la Comunicació de Masses [1989]), el llibre suscita altíssimes expectatives d'ambició i rigorositat així que s'enfilen les primeres planes. «Aquest treball –escriu l'autor– pretén restituir la veritable importància de la publicació i establir la seva significació durant les transformacions culturals que, en els anys

vint i trenta, condicionaren la construcció de la societat catalana de comunicació de masses» (p. 9) i ens assegura, encara, que provarà d'esbrinar les raons per al posterior oblit de la revista.

A la pràctica, el treball s'organitza en base a un estricte seguiment cronològic de la publicació. La via, elemental i sensata, proporciona –a desgrat dels fils que queden per lligar– una acceptable panoràmica de la història extrema de «D'Ací i d'Allà»: dels canvis de formats, de directors, d'empreses editores, etc. Tocant als continguts, però, aquest seguiment minuciós –revelador d'un buidatge pacient i acurat– comporta algunes limitacions. La morosa dissecció de sumaris i articles que ocupa capítols sencers del llibre voreja sovint el risc de la dispersió i fa opac l'hipotètic eix interpretatiu que hauria de vertebrar l'estudi. És cert que l'inventari prolix permet al lector detectar grans línies d'evolució com ara el progressiu domini dels materials gràfics sobre els escrits, la recurrència d'alguns temes o l'im-

pacte gradual de la publicitat. Cal valorar, tanmateix, si la mera constatació és el màxim exigible a un estudi d'aquestes característiques. Així, per exemple, el fet d'aixecar acta de la fallera pels esports no passa d'anècdota si no s'apunten les possibles implicacions d'un fenomen que generarà nombroses controvèrsies d'ordre cultural i ideològic en aquells anys. De la mateixa manera, resulta d'una magra utilitat la reproducció dels censos dels autors que participaren en les primeres èpoques del *magazine* (ps. 32-34 i 82-83) –ja recopilats per Torrent i Tasis– si no es clarifiquen una mica els ordits ideològics i/o professionals i/o estètics que els van lligar i la comunitat d'inclinacions que els va fer confluïr circumstancialment en aquella publicació. L'exercici hauria evitat, de retop, entre altres imprecisions, el que segons crec és una identificació excessivament mecànica, poc matisada i tendenciosa de la revista i dels col·laboradors d'un determinat període amb els interessos de la Lliga.

El que vinc a suggerir modestament és que potser hauria valgut més reemplaçar la palla taxonòmica pel gra d'uns resums significatius, medul·lats en funció d'una anàlisi complexa i articulada. No retrec l'escassa organicitat perquè sí. Un cop d'ull al capítol que es dedica a dilucidar el concepte de modernitat demostra eloqüentment com el fi principi de sistematització queda malmès per l'abús de *collage* de citacions sobreposades a l'esquifidesa d'un discurs teòric que conté alguna observació interessant.

I és que molsa teòrica (d'una mena o d'una altra) n'hi ha, això és fora de discussió. Servida en píndoles entremig del bosc descriptiu i, sobretot, en el massís desplegament de la bateria de conclusions que pontifica sobre la formació de «*l'ecosistema de la societat de masses*», sobre el context socio-cultural català del primer terç del segle XX i sobre la transcendència del *magazine* dins d'aquest context. Raons òbvies de congruència fan desestimar les formulacions que afecten els dos primers assumptes. Desestimables –aclaireixo– com a conclusions del llibre que tenim a les mans. En aquest punt, Tresserras ens fa trampa, despatxant-nos els seus «pressupòsits» (p. 221), derivats «d'opinions pròpies, apuntades en treballs anteriors» (p. 222) (treballs que no especifica) «a manera de conclusions»; amb tot, el truc és poc convincent, perquè, en realitat, no hi ha dins l'estudi corroboració explícita i efectiva per al gruix de les seves premisses. Quant a les afirmacions referides a «D'Ací i d'Allà», en concret, essent plausibles, són lluny d'aportar un balanç

precís de la significació global de la revista.

Ben mirat, tenint en compte la feblesa documental i l'estretor temàtica amb què s'ha confeccionat el treball, no podia ser altrament. Consti que ara no poso en dubte la «filosofia» general de l'estudi o la lògica delimitació que cal imposar a la primera matèria, sinó, més aviat, a la forma com tot això tendeix a emmascarar el sistemàtic bandejament de l'examen d'aspectes rellevants per calibrar la importància cultural del *magazine*. En aquest sentit, trobo a faltar, posem per cas, una estimació fiable de la incidència de la censura durant el període de la Dictadura o una aproximació més reposada a la versatilitat i l'heterogeneïtat dels col·laboradors (i, per torna, del paper representat per la premsa en el procés de professionalització d'alguns intel·lectuals) o una anàlisi més detallada dels canvis que impulsen la promoció d'un nou tipus d'home i de dona o –atès l'anunci previ d'intencions– alguna nota sobre els motius per a l'ulterior postergació del *magazine*. És de dolendre, igualment, que es dilueixin les puntes crítiques de la revista o que no s'indagui, més enllà de l'esfera de les arts plàstiques, sobre la presència i el caràcter d'elements d'avantguarda.

Sense contraforts d'aquesta mena la recerca es dessubstancia irremissiblement i el talismà de les monografies especialitzades no ho acaba de resoldre. Ja se sap que en treballs d'aquesta índole s'ha de recórrer, de grat o per força, a la bibliografia, però a l'hora d'agregar materials aliens, el doctor Tresserras opta, de vegades, per fer camí dret i el conjunt de la feina se'n ressent. Vegeu, sinó, el capítol on es glossa la figura d'un dels artífexs del *magazine* (capítol en el qual, per cert, s'han esfumat totes les notes corresponents a les crides del text). Prescindint de la maliciosa –maliciosa per injustificada– al·lusió a la suposada terbolesa d'algunes de les actuacions de Carles Soldevila a l'exili (p. 47) que el rigor acadèmic imposaria obviar fins a la corresponent aportació de proves, la perpetuació dels tòpics habituals sobre l'escriptor fagocita la seva autèntica mesura: negligida la importància de facetes que pesaren decisivament en la seva travada concepció de l'ofici d'intel·lectual i de les seves funcions dins la societat –facetes que van des del compromís polític (injecció de sòlides conviccions republicanes i catalanistes) fins a l'íntima convicció que les formes acaben determinant el fons, passant per la corrosiva imatge de la burgesia destil·lada en els millors escrits, el dens bagatge racionalista, liberal i laïcitzant imbricat en les múltiples activitats,

etc., etc.— esdevé difícil veure-hi més enllà de la calcomania del dandi culte que escrivia manuals d'urbanitat «a tres dits del ridícul» i que optava com «una de les seves posicions personals més xarones» (p. 47) el barcelonisme.

Signe expressiu d'aquestes insuficiències és també la difuminació que esquitxa alguns dels conceptes emprats en l'estudi. Dos botons de mostra: noucentisme que, en més d'una ocasió, sembla buidat de contingut històric (especialment quan s'hibrida amb el fatidic prefix *neo* ps. 49, 65 i 95) i esnobisme que —esqueixat de les subtils justificacions intel·lectuals que Soldevila procurà fornir-li des de començaments dels anys vint— esdevé mot-trumfo per a qualificar tota mena d'aspectes, actituds i ideologies (ps. 40, 147 i 155).

Ratlles més amunt assenyalava com a causa complementària de les limitacions del treball la feblesa documental. Historiar una cosa significa —amb perdó pel simplisme— contextualitzar-la, contrastar-la, reconstruir les coordenades que ens la facin intel·ligible, que ens l'expliquin. Deu ser per això que resulta tan sorprenent que el doctor Tresserras es proposi «fer la història del *magazine*» sense un altre auxili històric que no sigui el del mateix *magazine* i la destacable excepció de dos articles de Joan Sacs i una citació de l'*Enciclopedia universal* d'Espasa Calpe del 1926. Ni una sola incursió més en el material hemerogràfic de l'època, amb la qual cosa perdem de vista la gamma de competència potencial que «D'Ací i d'Allà» trobava en el mercat i, el que és més greu, perdem la possibilitat de verificació més fidedigna de la influència socio-cultural de la revista, sigui a través dels comentaris d'altri, sigui a través del reguitzell d'articles i d'algun interview que Carles Soldevila publicà en diversos periòdics, expressant idees i projectes específics per al *magazine*.

L'estratègia compensadora de l'ús de

memòries —d'«egodocuments» que diria Francesc Espinet— no deixa de ser, en aquest cas, un succedani que cal mirar-se amb prevenció. Ningú no pot renegar del valor documental de les autobiografies; però em demano, malgrat tot, si és prou pertinent incorporar-les a la investigació com si fossin documents estrictament coetanis, oblidant el grau de distorsió que comporta el que no és altra cosa que reconstrucció, reelaboració filtrada pel record subjectiu i —si s'escau— fins per les pretensions literàries. S'ha de comptar, a més a més, amb l'excepcionalitat dels seus autors. És apassionant conèixer l'impacte de la revista sobre el nen Antoni Tàpies o sobre el nen Alexandre Cirici; això no obstant, quin valor representatiu tenen els seus testimonis?

Aquest amuntegament de circumstàncies mena l'estudi a una visió de la revista on hi sobreneda aquella impressió de banalitat que li fa tanta angúnia al doctor Tresserras. Tot i que ell malda per desfer-se de prejudicis i que és prou perspicac per a no fer concessions als qui titllen alegrement de reaccionària la publicació (ps. 64-65), Tresserras no acaba de desmar-se dels seus escrúpols i mira de marcar continuament les distàncies ideològiques amb aquells senyors que «efectivament, eren la dreta, una dreta inqüívoca» (ps. 151) omplint el discurs de comentaris valoratius que no tenen res a veure amb la distància crítica que es pressuposa en un investigador.

El millor que ofereix l'estudi de Tresserras, en darrer terme, és una hàbil ressenya dels continguts de «D'Ací i d'Allà». Aquesta és la seva gran virtut. La gran pega està a haver deixat en el magma descriptiu algunes de les línies d'anàlisi insinuades, malaguanyant la solvència del balanç històric que sobre la publicació s'hauria pogut aportar.

NÚRIA SANTAMARIA

Carme HERMIDA GULÍAS, *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa (1863-1899)*, Edicions do Patronato Rosalía de Castro, 1993. 196 ps.

El llibre de Carme Hermida, *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa (1863-1899)*, no és pas el primer que els estudiosos gallecs publiquen sobre les relacions culturals i literàries entre Galícia i Catalunya. Se'n poden citar dos més: *Castelao dende Catalunya* (1988) de Xosé Lois García, el qual ja havia traduït al català el Castelao polític a *El problema de les na-*

cionalitats ibèriques (1983), i *Carles Riba e Galicia* (1993), conjunt miscel·lani aplegat per Xesús Alonso Montero. En part, com és el cas de Carme Hermida i de Xosé Lois García, aquests estudis s'expliquen per les estades a Catalunya dels seus autors, però no deixen de demostrar un interès que entre nosaltres no té gaire correspondència: la cultura catalana tendeix a cercar